

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бюллетень Всемирной организации здравоохранения. – Weekly Epidemiological Record, 23 September. – 2016. – vol. 91. – № 38. – PP. 433–440.
2. Кириков С.В. Человек и природа степного Причерноморья с геродотовского времени до начала XIX века // Антропогенные факторы в истории развития современных экосистем. М.: Наука, 1981. С.87-98.
3. Климатическая информация для здоровья // World Meteorological Organization. Communications and Public Affairs Office / Электронный ресурс: 2011. – 279 с.
4. Лавренко Е.М., Карамышева З.В., Никулина Р.И. Степи Евразии. – Л: Наука, 1991. – 146 с.
5. Наконечний І. В. Еколого-географічні та ландшафтно-стаціональні закономірності розташування і функціонування осередків основних природних інфекційних нозоформ півдня України / Наконечний І. В. // Вісник Білоцерківського державного аграрного університету. – 2007. – Вип. 47. – С. 49–53.
6. Наконечний І. В. Рівень впливу кліматичних факторів на стан і чисельність популяцій мишовидних гризунів в Північному Причорномор'ї / Наконечний І. В. // Науковий Вісник Волинського державного університету. – 2007. – № 5. – С. 120–126.
7. Научно-прикладной справочник по климату СССР. Сер. 3. Многолетние данные. Вып.10. Украинская ССР. Кн.1. – Л.: Гидрометеиздат, 1990. – 605 с.
8. Национальный атлас Украины. – К.: Держ. наук-вир. підприємство "Картография", 2007. – 396 с.
9. Русев И. Т. Пусковые механизмы активности природных очагов туляремии в степной зоне Северо-Западного Причерноморья // Наукові та практичні аспекти боротьби з інфекціями в Україні на межі сторіч. – Київ – Одеса, 2000. – С. 38–39.
10. Селюніна З. Зміни природних комплексів Північного Причорномор'я під впливом природних та антропогенних гідрологічних чинників / Селюніна З., Уманець О. // Праці Теріологічної школи. – 2006. – Вип.8. – С. 48–51.

УДК: 338.436.33

ДИНАМІКА ВИДОБУТКУ ВОДНИХ БІОРЕСУРСІВ В ПРИРОДНИХ ТА ШТУЧНИХ ВОДОЙМАХ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Хорунжий І. В. - к.с.-г. н., доцент,
 Корнієнко В. О. - к.с.-г. н., доцент
 Мухіна І.А. - к.в.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

У статті наведено аналіз виробничої діяльності рибовидобувними підприємствами Херсонської області за останні роки, спрямований на з'ясування змін, які відбулися під

впливом нестабільних економічних умов та обґрунтуванням прогнозу подальшого розвитку галузі.

Ключові слова: рибогосподарська галузь, економічна ефективність, рибна продукція, рибницькі підприємства, вилов риби, тренд.

Динамика добычи водных биоресурсов в природных и искусственных водоёмах Херсонской области

В статье приводятся результаты анализа производственной деятельности рыбодобывающих предприятий Херсонской области за ряд лет, направленного на выявление изменений, вызванных влиянием нестабильных экономических условий и обоснования прогноза дальнейшего развития отрасли.

Ключевые слова: рыбохозяйственная отрасль, экономическая эффективность, рыбная продукция, рыбодобывающие предприятия, вылов рыбы, тренд.

Khorunzhyi I.V., Korniienko V.O., Mukhina I.A. Dynamics of catches of living aquatic resources in natural and artificial water bodies of the Kherson region

The article presents the results of analysis of production activities of fishing enterprises of the Kherson region for a number of years, aimed at identifying the changes caused by the influence of unstable economic conditions and substantiating the prediction of further development of the industry.

Key words: fisheries sector, economic efficiency, fish, fishing enterprises, fishing, trend.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування і розвиток рибної галузі України визначається не лише кількісними показниками вилову водних біоресурсів, але, в першу чергу, особливостями економічних умов, що склалися у сфері виробництва та споживання. У загальній структурі пропозиції риби та морепродуктів, яка має місце на прилавках українських магазинів, переважає імпортна продукція. Її постачальниками виступають такі країни як США, Великобританія, Російська Федерація, Норвегія та інші.

Доля вітчизняних виробників займає не більше 10% від величини імпорту, що є наслідком кризового стану, в якому знаходиться держава в цілому і рибна галузь зокрема. Враховуючи цей аспект, стабілізація економічної складової галузі може відбуватися лише через орієнтацію вітчизняних рибовидобувних підприємств на задоволення потреб внутрішнього ринку та витіснення з нього іноземних конкурентів.

Вагомий внесок у загальний об'єм вилову та виробництво рибної продукції здійснюють рибні господарства й об'єднання Херсонської області. На жаль, в спеціальній літературі останніх років, присвяченій аналізу загального стану економіки області, їх діяльність практично не відображена. З огляду на ситуацію, що склалася, існує необхідність проведення такого аналізу й висвітлення сучасного стану виробництва продукції рибництва, розрахунку прогнозів стосовно подальшого функціонування підприємств у південному регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Україна має досить великі площі природних і штучних водойм різного походження і цільового призначення. Цей водний фонд становить понад 1,0 млн га, з них водосховищ - близько 800 тис. га, ставів - 122,5 тис. га, озер - 86,5 тис. га, водойм-охолоджувачів - 13,5 тис. га, водойм інших категорій - 6 тис. га. Не менш ніж у половині цих акваторій існує реальна можливість для видобутку й вирощування риби - головних виробничих складових рибогосподарської галузі України.

Сучасна сировинна база рибництва формувалася в кінці ХХ на початку ХХІ століття за рахунок виловів риби та морепродуктів, а також продукції

рибництва. При цьому 90% об'єму всієї рибної продукції забезпечував вітчизняний рибпромисловий флот. Щорік добувалося і перероблялося близько 1 млн т риби та інших морепродуктів.

Рибовидобувний океанічний флот України ще на початку 90-х років у своєму складі мав більше 230 суден, і це без врахування суден місцевого та прибережного лову. За чверть сторіччя океанічний промисел України був практично знищений нераціональним господарюванням. Майже припинилося будівництво риболовецьких суден. На даний час у складі океанічного флоту дев'ять суден, з яких здійснюють промисел і знаходяться під фрахтом лише сім. Основу рибовидобувного флоту країни складають судна місцевого та прибережного лову [1].

Національна програма будівництва рибпромислового флоту України не спроможна вплинути на розвиток рибного ринку. В ній не передбачено державне фінансування експлуатаційних витрат рибовидобувного флоту, а без цього безглуздо витрачати кошти на організацію будівництва суден та закупівлю квот на вилов. На протигагу цьому, видобуток риби в економічних зонах інших країн фінансується саме за рахунок держбюджету, що слугує базовим принципом, яким керуються країни світу [2].

Сучасному стану економічних відносин в сфері рибного господарства притаманна незбалансованість між попитом і пропозицією рибної продукції, диспропорції в її структурі та асортименті, послаблення та неефективність державного регулювання галузі, диспаритет цін на промислову та рибну продукцію, значний податковий пресинг, незадовільне кредитування. Крім цього, погіршення екологічного стану штучних водойм, зростання цін на корми та добрива, призвело до різкого зменшення рибопродуктивності, викликало зниження якості продукції та рівня ефективності рибного господарства [2, 3].

Проведений у попередніх дослідженнях аналіз та рангування факторів внутрішнього і зовнішнього середовища діяльності рибних господарств Херсонської області показав, що вони мають неоднорідний вплив на галузь. Серед сприятливих чинників були відмічені: кількість і потужність рибогосподарських об'єктів; забезпечення кваліфікованими кадрами; широкий діапазон цін на рибну продукцію; зростання попиту на продукцію рибництва; можливість залучення інвестицій.

Слабкими сторонами виступають: обсяги виробництва та асортимент продукції; недостатня державна фінансова підтримка рибних господарств; склад і якість ремонтно-маточного матеріалу аквакультури. Зовнішньою загрозою для рибогосподарських об'єктів виступає державна політика, при цьому, такі фактори, як браконьєрство та конкуренція на ринку рибпродуктів впливають значно менше. Серед внутрішніх загроз галузі небезпеку представляє достовірність обліку вилучення водних біоресурсів [4, 5].

Матеріали та методи досліджень. У статті проведений загальний аналіз стану виробництва продукції рибницькими підприємствами Херсонської області за період 2010-2015 років. Він спрямований на з'ясування змін, які відбулися під впливом нестабільних економічних відносин та розрахунку прогнозу подальшого розвитку виробництва.

Інформативною базою досліджень слугували статистичні дані Херсонського обласного управління статистики. Порівняльний аналіз проведено на основі даних вилову водних біоресурсів у водоймах Херсонської області, без врахування продукції аквакультурних господарств [6]. Загальний аналіз виконано із залученням сучасних економічних показників діяльності підприємств [5-7]. Розрахунок економічної ефективності діяльності рибницьких господарств здійснювався на підставі відповідних рекомендацій [4].

Виклад основного матеріалу дослідження. Зменшення чисельності рибовидобувного флоту та погіршення економічних складових викликало падіння загальних уловів водних біоресурсів України. Так, згідно даних Державної служби статистики України, об'єм видобутку водних біоресурсів зменшився на 40%, у тому числі риби на 34% (табл. 1).

Таблиця 1 - Динаміка видобутку водних біоресурсів в Україні, т [2]

Роки	Добування водних біоресурсів у т.ч. за видами водойм					у т.ч. риби
	усього	у внутрішніх водних об'єктах	у виключній (морській) економічній зоні України	у виключних (морських) економічних зонах інших держав	у відкритому морі	
2010	218681	38364	69725	110592	-	215017
2011	211182	37574	74870	98738	-	205285
2012	203926	41569	63454	98903	-	195490
2013	225802	45695	78848	96578	4681	216354
2014 ¹	91252	39612	22181	20263	9196	80958
2015 ¹	88552	38507	34205	... ²	... ²	73963

¹ Без врахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

² Дані вилучено з метою забезпечення виконання Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності інформації.

Менш суттєво економічні відносини вплинули на результати видобутку водних біоресурсів у внутрішніх водних об'єктах. Так, у лімітні роки періоду досліджень, видобуток був практично однаковий, але відмічається його зростання на 8-19% у 2012-2013 роках. Рибничі та рибовидобувні підприємства вже певною мірою пристосувалися до нових економічних реалій. Ефективність їх роботи протягом останніх років була більш стабільною ніж морський промисел, улови коливалися в межах 37 – 45 тис. т/рік.

У рибному господарстві Херсонської області за останні роки також спостерігається певна сталість виробництва продукції рибної галузі (табл. 2).

Мінімальні показники видобутку водних живих ресурсів у водоймах Херсонської області відмічено у 2010-2011 роках, загальний вилов склав 1325,6–1173,3 т/рік. В подальші роки об'єми уловів поступово зростали, а у 2015 році обсяги вилову риби та інших водних біоресурсів користувачами, які здійснюють промисел у зоні контролю Державного управління «Херсонрибоохорона», зросли на 49,9-69,4%, порівняно з 2010-2011 роками [6].

Інша динаміка відмічається серед показників видобутку водних біоресурсів у внутрішніх водних об'єктах області. Так, найбільший видобуток мав

місце у 2010 році (185,6 т), найнижчий - у 2012-2013 роках (0,5-6 т), з подальшим зростанням до 117,6 т у 2015 році.

Таблиця 2 - Динаміка видобутку водних біоресурсів в Херсонській області, т [6]

Роки	Добування водних біоресурсів					У т.ч. риби
	усього	у т.ч. за видами водойм				
		Дніпровсько-Бузька гирлова область	Каховське водосховище	у внутрішніх водних об'єктах області	Чорне море	
2010	1325,62	691,96	381,62	185,58	66,46	1200,65
2011	1173,33	640,58	409,52	48,0	75,23	1096,56
2012	1526,28	919,01	477,24	0,51	129,52	1362,27
2013	1973,13	1120,40	642,10	5,97	207,66	1846,49
2014	1540,43	836,08	479,12	30,59	194,64	1383,36
2015	1987,01	960,03	441,22	117,64	468,12	1542,67

Необхідно відмітити, що за досліджуваній період основна частина вилову водних живих ресурсів видобувалася в межах Дніпровсько-Бузької гирлової області. В окремі періоди на долю даної акваторії припадало 60,7- 67,5% загального об'єму вилову.

Для прогнозу розвитку ситуації щодо обсягів добування водних біоресурсів Херсонської області скористаємось побудовою лінії тренду та даними статистичної звітності (табл. 3).

На рисунку 1 представлено динаміку обсягу видобутку водних біоресурсів Херсонської області за 2010-2015 рр. та прогноз на 2016-2017 рр., визначений за допомогою лінії тренду, рівняння та коефіцієнт достовірності (апроксимації).

Таблиця 3 – Вихідні дані для побудови лінії тренду обсягів видобутку водних біоресурсів Херсонської області, т

1. Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
2. Порядковий номер року спостереження	1	2	3	4	5	6
3. Обсяг добування водних біоресурсів в Херсонській області всього, т	1325,6	1173,3	1526,3	1973,1	1540,4	1987,0

Рисунок 1. Динаміка обсягу видобутку водних біоресурсів Херсонської області за 2010-2015 рр. та прогноз на 2016-2017 рр., т

Аналіз лінії тренду та його рівняння допоможе розрахувати обсяги добування водних біоресурсів на найближчий період. Зазначимо, що коефіцієнт апроксимації дорівнює 0,6 і є досить високим.

Так, не зважаючи на складність економічної ситуації та значні коливання за період, даний показник зростає. Лінія тренду, подовжена на наступні 2 роки, підтверджує загальну тенденцію.

Рівняння лінії тренду на рисунку має вигляд:

$$y = -2,6482x^2 + 157,25x + 1077,4.$$

Скориставшись ним, можемо спрогнозувати ситуацію на 2016 та 2017 роки, за умови збереження існуючої тенденції. Розрахована стартова величина обсягу добування біоресурсів за період становить 1232 т, а прогнозований обсяг видобутку на майбутні роки може скласти 2005 та 2160 т відповідно. Тобто можна говорити про зростання як пропозиції, так і попиту на ринку рибопродуктів

Отже в цілому, оцінка складових виробничого потенціалу рибогосподарської галузі південних регіонів України свідчить про наявність можливостей, які можуть бути трансформовані в конкурентні переваги. Наприклад, інтенсифікація вирощування риби у ставових господарствах і досягнення середньої рибопродуктивності 2,0 т/га, навіть в умовах зниження ставового фонду і проблем з водопостачанням господарств, може збільшити загальний обсяг вирощування риби до 551,3 т в рік [8].

Висновки: 1. Сучасному стану економічних відносин у сфері рибного господарства притаманна незбалансованість між попитом і пропозицією рибної продукції, диспропорції в її структурі та асортименті, послаблення державного регулювання галузі, диспаритет цін на промислову та рибну продукцію, значний податковий пресинг та незадовільне кредитування.

2. Зменшення чисельності рибовидобувного флоту та погіршення економічних складових викликало падіння загальних уловів водних біоресурсів України. Стабілізація економічної складової галузі може відбуватися лише через орієнтацію вітчизняних рибовидобувних підприємств на задоволення потреб внутрішнього ринку та витіснення з нього іноземних конкурентів.

3. Падіння видобутку водних біоресурсів в Україні припадає на вилов у виключно (морських) економічних зонах інших держав, при цьому улови водних живих ресурсів з 2010 по 2014 роки скоротилися більше ніж у п'ять разів. Між тим, показники видобутку водних живих ресурсів у водоймах Херсонської області у 2015 р. зросли на 49,9 - 69,4%, порівняно з 2010-2011 рр., а економічна ситуація вплинула на видобуток менш суттєво.

4. За досліджуваній період основна частина вилову водних живих ресурсів видобувалася в межах Дніпровсько-Бузької гирлової області. За окремими роками на долю даної акваторії припадало 60,7-67,5% від загального об'єму вилову.

5. Прогноз обсягів видобутку водних біоресурсів у Херсонській області за допомогою лінії тренду, показав зростання показника, не зважаючи на складність економічної ситуації та його значні коливання за період. За розрахунками, обсяги видобутку на 2016 та 2017 рр. можуть скласти 2005 та 2160 т відповідно. Тобто можна говорити про зростання як пропозиції, так і попиту на ринку рибопродуктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кирилов Ю.Е., Корниенко В.А. Стратегия импортозамещения – мейнстрим развития рыбной отрасли Украины. // Международная научно – практическая конференция. Современные способы повышения продуктивных качеств сельскохозяйственных животных, птицы и рыбы в свете импортозамещения и обеспечения безопасности страны. Саратов, 14 – 16 мая 2015. – Саратов: ФГБОУ ВПО «Саратовский ГАУ», 2015. С. 32 – 36.
2. Динаміка вилову риби природних водоймах та вплив екологічних факторів на продуктивність – [Електронний ресурс: <http://www.litsoch.ru/referats/read/335787/>]
3. Промисловий вилів риби в Україні: потрібен мораторій! [Електронний ресурс: <http://dozvil.rybalka.com/blog/view/13102>]
4. Хорунжий І.В., Мухіна І.А. Визначення пріоритетних факторів для формування стратегії виходу з кризи галузі рибництва Херсонської області //Таврійський науковий вісник: Зб. наук. пр. № 86 – Херсон: Грінь Д.С., 2013. С. 314-320.
5. Мухіна І.А., Хорунжий І.В. SWOT-аналіз діяльності рибних господарств Херсонської області// Таврійський науковий вісник: Зб. наук. пр. № 87 – Херсон: Грінь Д.С., 2014. С. 169-176.
6. Статистичний щорічник Херсонської області за 2015 р. Головне управління статистики у Херсонській області.
7. Інтегральна оцінка стану діяльності підприємства [Електронний ресурс <http://dozvil.rybalka.com/blog/view/13102>].
8. Пилипенко Ю.В., Фалей В.Г. Шляхи та напрями раціонального використання водних об'єктів і розвитку рибного господарства Херсонської області до 2020 р. // Агроекологічний журнал. - №3. – 2012. С.93-98.

УДК 631.95(474.64)

СУЧАСНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ЗЕМЕЛЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ВНАСЛІДОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ

Чебанова Ю.В. – аспірант,
Таврійський державний агротехнологічний університет

У статті проаналізовано сучасну структуру посівних площ, господарську освоєність земель, зміни у площі порушених та рекультивованих земель Запорізької області. Висвітлено зміни запасів гумусу, кількості застосування мінеральних, органічних добрив та пестицидів (в тому числі утилізацію непридатних пестицидів), кількість еродованих земель та сучасний стан земель, що зрошуються.

Ключові слова: сільськогосподарське використання земель, екологічний стан, рілля, антропогенний вплив, порушені землі, гумус, пестициди, органічні добрива, мінеральні добрива, еродовані землі, зрошення.

Чебанова Ю.В. Современное экологическое состояние земель Запорожской области в результате сельскохозяйственного использования

В статье проанализированы современная структура посевных площадей, хозяйственная освоенность земель, изменения площадей нарушенных и рекультивационных земель Запорожской области. Освещены изменения запасов гумуса, количества применения минеральных, органических удобрений и пестицидов (в том числе утилизацию непригодных пестицидов), количества эродированных земель и современное состояние орошаемых земель.

Ключевые слова: сельскохозяйственное использование земель, экологическое состояние, пашня, антропогенное влияние, нарушенные земли, гумус, пестициды, органические удобрения, минеральные удобрения, эродированные земли, орошение.

Chebanova Y. Current ecological condition of the land of Zaporozhe region as a result of agricultural use

The article analyzes the current structure of sown areas, economic development of the land, changes in areas of disturbed and reclaimed lands of the Zaporozhe region. It considers changes in humus reserves, amounts of mineral and organic fertilizers and pesticides (including the disposal of unusable pesticides), the share of eroded land and the current state of irrigated lands.

Keywords: agricultural land use, ecological condition, arable land, anthropogenic influence, disturbed land, humus, pesticides, fertilizers, mineral fertilizers, eroded land, irrigation.

Постановка проблеми. Екологічні умови життя людей визначаються чинниками з одного боку, природними, а з іншого – антропогенними, що пов'язані з діяльністю людини та наслідками (часто негативними) цієї діяльності. За останні десятиліття в результаті інтенсивного сільськогосподарського використання значних негативних екологічних змін набули землі Запорізької області [1]. Рекомендації щодо оптимізації антропогенного впливу на землі області повинні базуватися на результатах вивчення сучасного екологічного стану ґрунтів. Тому, визначення теперішнього екологічного стану земель Запорізької області є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рельєф Запорізької області являє собою рівнину, неоднорідну за своїм походженням, геологічній будові і абсолютним висотам, що зумовило своєрідність території окремих регіонів. До території Запорізької області застосовано районування, яким передбачено поділення області на окремі регіони, які характеризуються подібними природними умовами [2]. На основі цих даних, область поділена на три природно-сільськогосподарські зони:

1. Степова природно-сільськогосподарська зона – займає 50,8% території. До її складу входять Запорізький, Вільнянський, Новомиколаївський, Оріхівський, Гуляйпільський, Пологівський, Куйбишевський, північні частини Василівського, Бердянського, крайня північна частина Приморського, північно-східні частини Токмацького та Чернігівського адміністративних районів.

2. Степова посушлива природно-сільськогосподарська зона – займає 34,8% території області. До її складу входить Кам'яно-Дніпровський, Михайлівський, Веселівський, південні частини Василівського, Приморського, Бердянського, південно-західна частина Токмацького, крайня південна частина Чернігівського, північні частини Мелітопольського та Приазовського адміністративних районів.

3. Сухостепова природно-сільськогосподарська зона – займає 14,4% території області. До її складу входять Якимівський, південні частини Мелітопольського та Приазовського районів.